

УДК 930.1 (477).001: 328.1/3 (460)

ЕВОЛЮЦІЯ ІСПАНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В ОЦІНЦІ ВЧЕНИХ-НОВІСТІВ ПІДРОСІЙСЬКОЇ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ ст.

Ісак Ю. І. (Ужгород)

Метою даної статті є з'ясування особливостей вивчення історії іспанського парламентаризму в підросійській Україні у другій половині ХІХ ст. Ця тема є актуальною і необхідною в сучасній пострадянській українській історіографії.

Ключові слова: нова історія, парламентаризм, історія Іспанії, наукова школа.

Іспанія має яскраву історію, яка вмістила в себе і Карфаген, і вторгнення Риму, і загибель, здавалось би, непохитної Римської імперії, і нашествя арабів, що володіли декілька століть Іберійським півостровом. Пізніше були Реконкіста, відкриття Америки, Іспанська колоніальна імперія, "повалення з вершин могутності", нескінченні війни і негаразди, одночасно з найвищим

культурним злетом; диктатура Ф. Франко і участь в євроінтеграційних процесах.

Не дивлячись на те, що, за образним висловом знаменитого іспанського мислителя Ортеги-і-Гассета, Росія та Іспанія знаходяться «на протилежних кінцях європейської діагоналі» [10], вони пов'язані спільністю історичної долі.

Разом з тим, по-справжньому активізувалися ділові і геополітичні зв'язки між двома кра-

їнами лише наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Період наполеонівських воєн був епохальним в стосунках Росії і Іспанії – . У цих двох країнах наполеонівська армія зустріла не лише опір регулярних військ, але і народну війну проти загарбників. Росію захлеснула хвиля «іспанофільства». Рішучість дій народних мас в Іспанії, радикальність положень іспанської конституції 1812 р. перевершили усі очікування, привернувши захоплені погляди передової російської громадськості, насамперед декабристів.

Важливий внесок у дослідження іспанської історії належить вченим-новістам підросійської України другої половини XIX ст. Метою цієї статті є показ їхнього наукового доробку в питанні історії іспанського парламентаризму нового часу.

Одними з перших російських істориків всесвітньої історії, що надавали значної уваги вивченню еволюції іспанського парламентаризму, були професор Харківського університету Михайло Назарович Петров (1826-1887), і київський вчений (який працював й у інших вузах) В. К. Піскорський (1867-1910).

Про цих вчених нерідко незаслужено забувають, а нечисленні згадки про них [2; 4; 11; 20; 21] в радянській історичній літературі супроводжувались інколи прямо протилежними оцінками. В останні ж десятиліття помітно посилилась увага до наукового доробку вищезгаданих дослідників [1; 5; 6; 9; 12; 18, 19]. Вивчення історіографії даної проблеми свідчить, що, з одного боку, окремі її аспекти досліджувались вітчизняними дослідниками різних років, а з іншого – вона вивчалась досить фрагментарно, ряд висунутих положень явно застаріли і вимагають переосмислення.

На українських землях Російської імперії хронологічно першою роботою, в якій йшла мова про історію розвитку інституту парламентаризму в Іспанії, був нарис М. Н. Петрова «Филипп II. Падение арагонской конституции» (1868 р.) [13].

У вищезгаданій праці дослідник торкається важливого «епізоду» з історії Іспанії другої половини XVI ст., що був одним з етапів централізації влади в країні. В цьому контексті історик висвітлює витоки парламентаризму і конституційного ладу в Іспанії, вдаючись до яскравих і образних характеристик. – «У віковій боротьбі з маврами іспанці завоювали собі не лише батьківщину, але й свободу. ... Під пострілами мавританських фортець і замків, посеред величезних небезпек будувались християнські міста і виникали християнські поселення. Тільки найширшими правами і привілеями можна було утримати і зміцнити ці колонії на завойованих просторах, тільки повна свобода могла винагородити готського воїна за всі ... труди». Ось де вбачає М. Н. Петров початок іспанських представницьких установ (кортесів), обласного самоуправління і

незліченних імунітетів та місцевих привілеїв (т.зв. «фуерос»). Ці привілеї були тим різноманітніше, що кожна область була колись окремим королівством і мала власну конституцію [13, с. 462].

Проте, доводить вчений, з усіх цих конституцій конституція Арагону була такою оригінальною, що не тільки на Піренейському півострові, але й усій християнській середньовічній Європі навряд чи знайдеться така, що могла б з нею суперничати: «один тільки державний устрій старовинної Польщі, що в багатьох рисах нагадує арагонський, не поступиться їй ні всемогутністю привілейованого дворянства, ні жалюгідністю королівської влади». Тому, підкреслює дослідник, ця конституція зберігалася в Арагоні довше і впертіше, ніж в інших іспанських областях. Навпаки, наголошує М. Н. Петров, арагонці стали ще старанніше оберігати свої давні права з тих пір, як на початку XVI ст. їх країна потрапила під владу кастильського дому. – «Ані Фердинанд Католик зі своїм кардиналом Хіменесом, ні Карл V зі своєю європейською могутністю не наважилися посягнути на вільні установи арагонців, що стояли грудьми за свої давні права, бачили в них своє щастя і честь» [13, с. 463].

М. Н. Петров називає Арагон «окремим самобутнім королівством», що мало з Кастилією тільки спільного монарха. Вчений зауважує, що кожен новий король при вступі на посаду був зобов'язаний дати присягу в непорушному дотриманні всіх старовинних прав. Порушення ж останніх давало право підданам повстати проти короля і, в крайньому випадку, навіть скинути його. Вчений аналізує ці права, вказуючи, наприклад, що королівські пропозиції отримували силу закону не інакше, як за одностайного схвалення усіма членами парламенту [13, с. 464].

Вчений підкреслював, що однієї скарги чи заперечення, на зразок «пресловутого польського veto», було достатньо, щоб зупинити впровадження пропозицій [13, с. 464-465].

М. Н. Петров приходять до висновку, що Арагон, подібно Польщі, «тільки носив ім'я королівства». – Значення монарха обмежувалось майже лише титулом. Насправді, стверджує вчений, це була справжня замкнута республіка, але республіка аристократична і така ж, як і Польща, військово-аристократична. Вчений намагається не ідеалізувати устрій Арагону. Він зауважує, що і тут, і в Польщі панівним елементом держави була в Арагоні – лицарські хідальгос, а Польщі – войовнича шляхта. І ті, й інші, говорить він, користувались почесним становищем в суспільстві, правом нічого не робити і дивитися спогорда на інших громадян. В Арагоні, на думку М. Н. Петрова, клас міщан мав все ж таки більше політичних гарантій, ніж в Польщі, але його участь в кортесах обмежувалася дуже незначним впливом, оскільки промислова праця не користувала-

ся повагою. Нарешті, в обох державах «маси земського населення знаходились в безправному рабстві» [13, с. 465].

Однак, наголошував історик, звичайні згубні наслідки подібного устрою – дике свавілля аристократії, гірка доля землевласника, застій освіти, вузький егоїзм магнатів, патріотизм, що перетворився в «сеймову декларацію», – в Арагоні виявились значно раніше, ніж в Польщі і раніше привели її до занепаду, позаяк Іспанія раніше зіграла свою історичну роль [13, с. 466].

Вчений зауважував, що кастильські королі вже давно вороже дивились на «горду конституцію арагонців» і тільки чекали приводу, щоб обмежити їх права [13, с. 467]. Проте вдалося це тільки іспанському королю Філіппу II, якому були притаманні фанатичний католицизм і деспотизм. Скориставшись повстанням арагонців проти затриманнями інквізиторами одного з колишніх чиновників самого Філіпа II (Антоніо Переса), останній ввів свої війська на територію Арагону і примусив арагонські кортеси відмінити всі привілеї країни [13, с. 466].

Історії іспанського парламентаризму присвятив низку своїх робіт вищезгаданий В. К. Піскорський. У коло наукових інтересів дослідника входили історія Іспанії, Португалії, Італії, Англії, Франції, проблеми теорії і методології історії. Але головним предметом його досліджень стала історія середньовічної і ранньомодерної Іспанії.

Додамо також, що інтерес В. К. Піскорського до різних проблем історії Іспанії був прищеплений йому його вчителем І. В. Лучицьким, який і сам зробив певний внесок в дослідження історії цієї країни [7; 8].

Перша робота В. К. Піскорського, присвячена даним проблематиці, належить до 1894 р. [14]. В ній автор в основному, тільки деталізував основні положення М. Н. Петрова. Зокрема історик показав, що всі арагонські інституції зазнали змін в бік підкорення абсолютній владі Філіппа II. Наприклад, вже не була обов'язковою одностайність в рішеннях кортесів.

В. К. Піскорський звернув увагу і на еволюцію представницького ладу в самій Кастилії. На його думку, тут так само, як і Арагоні, роз'єднання і антагонізм прошарків (а також зміни в муніципальному устрої) були дуже сприятливими умовами для встановлення в Кастилії королівського абсолютизму. Вчений відзначав, що на кінець XV – XVI ст. кастильські кортеси втрачають своє значення широкого представництва національних інтересів, перестають впливати на хід законодавства і сходять на рівень дорадчих зборів. – «Королівська влада, між тим, посилюючись за рахунок кортесів, до часу Ізабелли Кастильської досягає вже значної могутності» [14, с. 53-54].

Дослідник наголошував, що в наступну епоху, в царювання Карла V, містами були здійс-

нені спроби повернути собі втрачені права і провести серйозні покращення в організації муніципального ладу і національних представницьких установ. Проте, справедливо зауважував В. К. Піскорський, обставини часу робили цю спробу запізнілою. Королівська влада не хотіла і не могла відмовитися від досягнутих нею здобутків в галузі державного права. Вчений визначав останнім пунктом цієї боротьби повстання під проводом Падільї, що мало на меті відродити давню політичну свободу міст, що закінчилось повною поразкою біля Вільялара в 1521 р. [14, с.54].

Результати свого вивчення історії розвитку інституту парламентаризму в Кастилії В. К. Піскорський узагальнив в магістерській дисертації «Кастильские кортесы в переходную эпоху от средних веков к новому времени (1488-1520)» (1898 р.). В ній він, зокрема, звернув увагу на те, що поступово зникала традиція скликання кортесів в Кастилії як зборів трьох державних чинів (tres estados), які скликалися королем: «в останній раз всі три чини були скликані в Толедських кортесах 1538 р. З тих пір кортеси стають виключно зборами одного середнього стану» [14, с. 71].

Дослідник торкався проблематики історії парламентаризму в Іспанії також і в наступних своїх працях. Так, перу В. К. Піскорського належить фундаментальна робота «История Испании и Португалии» (1902 р.; перевидана в 1909 р.).

У популярній формі, на основі джерел і значного масиву літератури, в тому числі і найбільш нової на той час, вчений подав виклад історії Іспанії з прадавніх часів і до кінця XIX ст. Історик спробував простежити усі етапи складного процесу утворення іспанського народу, визначивши роль різноманітних культур і етнічних елементів в цьому процесі.

Особливу увагу В. К. Піскорський звернув на шляхи створення політичної єдності Іспанії у формі абсолютистської феодальної монархії, особливості виникнення та еволюції іспанського парламентаризму.

Грунтовне і комплексне дослідження вузлових проблем іспанської історії дало підставу автору стверджувати, що в Іспанії, як і в інших країнах Піренейського півострова, кортеси виникли з тих елементів політичної і соціальної організації Іспанії, які частково збереглися, «як спадок від Вестготської монархії, у формі національних соборів раннього періоду «реконкісти». Частково вони утворились і в наступний час, коли королі, потребуючи поради і допомоги станів, стали залучати до двору, окрім знаті і духовенства, ще й представників міського стану». Вчений наголошував, що в Леоні і Кастилії середній стан отримав доступ до участі в представництві інтересів країни значно раніше, ніж в інших країнах Піренейського півострова і всієї

Європи, а саме в 1188 р. Особливо сприятливі умови, на думку вченого, сприяли такому ранньому виступу кастильських міських общин в кортесах: умови безперервної і тривалої боротьби з маврами, до участі в якій королі залучали всі класи населення, надаючи їм усілякі пільги і привілеї, що послужили підґрунтям для «швидкого і могутнього розвитку муніципальної і політичної свободи леоно-кастильських держав» [15, с. 66].

В.К. Піскорський справедливо зауважував, що середньовічна історія складових частин Піренейського півострова, що жили «самостійним і багатим змістом життям», виробила в них таке різноманіття політичних і суспільних форм, що «навіть і тепер, не дивлячись на централізаційну роботу останніх століть, між окремими частинами Іспанської монархії існують вражаючі контрасти, і не тільки в побутовому і юридичному відношеннях, але і в мові» [15, с. 106].

Водночас, дослідник правомірно відзначав, що було б, однак, помилково вважати, що ці контрасти виключають існування подібних явищ в розвитку держав і народів Піренейського півострова. Так, політична свобода в тій чи іншій мірі була надбанням кожного з цих народів ще в середні віки: «повсюди існували народні вольності, т.зв. фуероси, а станомо-представницькі установи, т.зв. кортеси, які обмежували королівську владу і відкривали суспільству можливість через своїх представників впливати на управління, законодавство і зовнішню політику». Всюди, підкреслював В. К. Піскорський, стани користувались певними гарантіями для захисту своїх прав і привілеїв проти незаконних дій королівської влади, причому ці гарантії в певних випадках перетворювались на право збройного опору «в формі кастильських германдад, арагонської унії і каталонського соматена» [15, с. 106]. – «Рівновага у відносному становищі і впливі різних політичних елементів Піренейських монархій», на думку автора, була фактом винятковим і, як правило, порушувалась на користь одного якогонебудь стану, внаслідок чого станомо-представницькі установи в Кастилії набули демократичного відтінку, в Каталонії – буржуазного, в Арагоні – аристократичного, а в Португалії – теократичного. При цьому, становий антонізм, з одного боку, вплив ідей римського права – з іншого, повсюди сприяли піднесенню авторитету монархічної влади, починаючи ще з кінця XIII ст. [15, с. 106-107].

Однак, зауважував вчений, значення монархічної влади ще довго врівноважувалось впливом і правами станів: «Тільки на протязі XV ст. корона, спираючись на віддану їй партію, яка складала королівську раду, відчувала себе настільки сильною, що могла розширити коло своєї компетенції і вирішувати багато питань ... без участі кортесів. В. К. Піскорський підкреслював,

що раніше за все монархічна влада зміцніла в Кастилії і Португалії, де «феодалізм, на противагу Арагоно-Каталонській групі держав, не отримав великого розвитку і де ніколи не припинявся безпосередній зв'язок між короною і народною масою». – «Рішучий поворот в сторону встановлення королівського абсолютизму і політичного об'єднання держав Піренейського півострова починається з часу Ізабелли Кастильської і Фердинанда Арагонського. Це правляче подружжя спільними зусиллями вирішили цілу низку питань, які були заповідані іспанським середньовіччям новому часу» [15, с. 107].

В даній роботі історик знову звернувся до питання про «повстання комунерів» 1520-1521 рр., метою якого був «порятунок старовинних вольностей» кастильських міст, перш за все в аспекті захисту прав кастильських кортесів. В. К. Піскорський доводив, що це повстання було викликане випадковими причинами і його наслідки були протилежними тим, до яких прагнули комунери: «вони хотіли відродити вольності кастильського народу», але своєю невдачею лише прискорили їх падіння. Разом з тим, автор відзначав, що Карл V не знищив кортесів, та й «не було серйозних причин для їх знищення»: після поразки комунерів біля Вільялара національні збори втратили здатність стримувати свавілля королівської влади. Загалом, наголосив дослідник, «з таким характером» кортеси проіснували до 1789 р., коли востаннє були скликані в Мадриді у своїй старовинній формі [15, с. 128]. Втім, тлумачення даної проблематики автором є дещо суперечливим, адже далі він наводить, наприклад, факт відмови королю з боку кортесів (1527 р.) затверджувати нові субсидії в зв'язку з неможливістю для народу сплатити їх [15, с. 128]. Отже, кортеси не втратили повністю своєї потенціальної можливості впливати на ситуацію в країні.

Зростання ролі іспанських кортесів в XIX ст. В. К. Піскорський розглядає в контексті впливу на політичний розвиток в країні вторгнення наполеонівських військ в Іспанію. У серпні 1810 в м. Кадікс, що стало «вогнищем іспанського лібералізму і визвольного руху», були скликані нові кортеси, депутати до яких обирались не за станами, а за кількістю населення: на кожні п'ятдесят тисяч населення обирався один депутат, причому правом обрання користувалися іспанці, які досягли 25-річного віку. В. К. Піскорський звертає особливу увагу на той факт, що кортеси були визнані вищою законодавчою установою країни; особи, які «служили органами виконавчої влади, визнавалися відповідальними перед народом»; за депутатами кортесів забезпечувалась особиста недоторканість. На думку вченого, відповідні постанови кортесів слугують початком «новітньої конституційної історії Іспанії». Подібно французьким Установчим зборам

1789 р., іспанські кортеси втували відміну «старого порядку в Іспанії» [15, с. 165-167].

В. К. Піскорський веде мову про основні віхи еволюції конституційного ладу в Іспанії на протязі XIX ст. Так, конституційний лад в країні сім разів змінював свою форму: в 1812, 1834, 1837, 1845, 1855 (в проєкті), 1869 і 1876 рр. Дослідник зупиняє увагу на тій обставині, що з цих конституцій найбільш тривале існування мала остання, яка була «пожалувана королем в кортесах» і на відміну від конституцій 1812, 1837, 1865 і 1869 рр., відкидала принцип народного суверенітету: Альфонс XII прийняв титул «*Rey constitucional de España*» («конституційний король Іспанії»), але з додаванням «*por la gracia de Dios*» («милістю Божою»). Проте, зауважує В. К. Піскорський, поряд із збереженням сильної королівської влади, конституція 1876 р. визначала й основні громадянські права іспанців: ніхто не зобов'язаний сплачувати податки, якщо вони не схвалені кортесами; ніхто не може бути арештований інакше, як у випадках та в формі, перебачених законом і т.п. [15, с. 179-180].

Все ж, В. К. Піскорський яскраво показав, що досягнути таких успіхів іспанському народу в законодавчому закріпленні своїх громадянських прав і свобод було нелегко, рух в цьому напрямку залежав від низки історичних обставин і факторів і не був однолінійним. По суті, він звертає особливу увагу на наступні фактори: 1) боротьба (нерідко збройна) між прихильниками реформ і прибічниками «старого порядку»; 2) звідси – боротьба між прихильниками (перш за все, т.зв. «карлістами») і противниками монархічної форми правління в Іспанії, вплив на цю боротьбу внутрішніх (сепаратистські рухи в окремих провінціях, насамперед Каталонії) і зовнішніх факторів (втручання членів «Священного союзу» в 1823 р.) у внутрішні справи Іспанії з метою придушення революції [15, с. 171] та ін.; 3) поступове розуміння навіть консервативними колами іспанської політичної еліти необхідності певних змін в державному ладі Іспанії, результатом чого і було проголошення королем конституції 1876 р., текст якої був підготовлений консерваторами в співробітництві з членами й іншими партій, що вступили з ними в компроміс [15, с. 180].

Дослідник аргументував, що вказана вище боротьба була тісно пов'язана зі становленням

партійно-політичної системи в Іспанії. Так, В. К. Піскорський підкреслював, що «парламентарний розвиток Іспанії після закінчення т.зв. першої карлістської війни в 1839 р. характеризується боротьбою прогресистів і консерваторів» [15, с. 176-177].

Дослідник дійшов висновку, що політичні партії в Іспанії, «як і повсюди», розвивались в міру того, як на чергу ставились нові питання політичного, соціального і економічного плану. Безкінечне дроблення на окремі фракції, на його думку, обумовлювалось не тільки відмінністю керівних принципів, але так само і відмінністю у виборі засобів для здійснення поставлених членами тієї чи іншої партії завдань. – «Особисте самолюбство окремих політичних діячів нерідко було винятковим мотивом для утворення самостійних партій» [15, с. 178-179].

На прикладі розглядуваної роботи можна відзначити вплив зовнішніх факторів розвитку науки на дослідницьку діяльність дореволюційних загальноросійських істориків, адже в кінці розділу цієї праці, присвяченого Іспанії, В. К. Піскорський лише одним реченням згадує факти, що, за його ж словами, належать до «найважливіших фактів суспільного і політичного життя Іспанії за останні роки»: «в останній час поширюється антиклерикальний рух, який виражається і в зіткненні народу з духовенством, і в урядових заходах, спрямованих на обмеження світських прав церкви, ... значення соціалістичної партії поступово зростає ...» [15, с. 184].

Зрозуміло, що така «архітектоніка» роботи була зумовлена існуванням цензури в Російській імперії. Проте, зовсім оминати увагою вищевказані факти було неможливо, в тому числі з огляду на поживалення російсько-іспанських культурних взаємин. Наприклад, у кінці XIX – на початку XX ст. поширення соціалістичних, а особливо анархічних ідей серед робітничого класу Іспанії призводять до надзвичайної популярності в країні імен російських теоретиків і практиків анархізму – М. Бакуніна і П. Кропоткіна [3].

Вивчення історії розвитку інституту парламентаризму і становлення конституційного ладу в Західній Європі набуло в подальшому особливої актуальності в контексті революційних потрясінь в Російській імперії на початку XX ст.

1. В'яла О. Педагогічна діяльність вченого-історика Володимира Піскорського у Ніжинському історико-філологічному інституті кн. Безбородька // Сіверянський літопис. – 2006. – № 5. – С. 96-100.
2. Голубкин Ю. А., Могилка О. Н. М. Н. Петров как историк // Вестник Харьковского университета. – № 316. История. – Вып. 22. – Х., 1988. – С. 25-31.
3. Дубинин Ю.В. Становление современных российско-испанских отношений // <http://www.interaffairs.ru/arpg.php>.
4. Дятлов В. А. Научно-педагогическая деятельность В. К. Пискорского в Нежинском историко-филологическом институте // Література та культура Полісся: Ніжинська вища школа (1820-1990). Вип. 1. – Ніжин: НДПІ, 1990. – С. 57-59.

5. Кеда М. К. Михайло Назарович Петров (1826-1887) та його внесок в історичну науку: Дис. ... канд. іст. наук / Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка. – Ч., 2005. – 228 арк.
6. Лиман С. И. Идеи в латах: Запад или Восток? Средневековье в оценках медиевистов Украины (1804 – первая половина 1880-х гг.). – Х.: ХГАК, 2009. – 688 с.
7. Лучицкий И. В. Бегетрии. Очерк из истории испанских учреждений // Университетские Известия. Год двадцать третий. – № 1. – К., 1883. – С. 20-29.
8. Лучицкий И. В. Предисловие // Тексты конституций. II. Испанская конституция. – К.: Первая Киевская Артель Печатного Дела, 1905. – С. 3-13.
9. Мильская Л. Т., Пичугина И. С. Владимир Константинович Пискорский // Портреты историков. Время и судьбы: В 2-х тт. – Т. 2: Всеобщая история. – М.-Иерусалим: Университетская книга, Gesharim. – С. 125-132.
10. Музафаров А. Русские в испанском зеркале // http://www.stoletie.ru/rossiya_I_mir/russkiye_v_ispanskom_zerkale.
11. Новіков О.М. Видатний учений-іспаніст В.К. Піскорський //Український історичний журнал. – 1967. – №8. – С.124-125.
12. Новікова О.О. В. К. Піскорський // Український історичний журнал. – 1992. – № 6. – С. 95-102.
13. Петров М. Н. Филипп II. Падение арагонской конституции // Петров М. Н. Из всемирной истории. Очерки. Изд. 4-е. – СПб.: Типография М. М. Стасюлевича, 1904. – С. 451-485.
14. Пискорский В. Главные моменты в истории представительного строя Кастилии // Очерки по истории Западной Европы. – К.: Типография Императорского Университета св. Владимира, 1894. – С. 39-54.
15. Пискорский В. К. История Испании и Португалии. – СПб.: Типография Акц. Общ. Брокгауз-Ефрон, 1902. – 198 с.
16. Пискорский В. К. Кастильские кортесы в переходную эпоху от средних веков к новому времени (188-1520) // Піскорський В. К. Вибрані твори та епістолярна спадщина / Упор. О. Новикова, С. Пічугіна. – К.: Фонд “Відродження”, 1997. – С.51-205.
17. Пискорский В. Филипп II и падение вольностей Арагона // Очерки по истории Западной Европы. – К.: Типография Императорского Университета Св. Владимира, 1894. – С. 1-18.
18. Самійленко О. Г. Є. М. Щепкін – видатний вчений-історик, педагог та громадський діяч (до 75-річчя від дня смерті) // Література та культура Полісся. – Вип. 6. Ніжинська вища школа і проблеми розвитку освіти, науки, літератури. – Ніжин: НДПІ, 1995. – С. 114-120.
19. Сохань П. С. Українець, який творив духовну спадщину Європи // Піскорський В. К. Вибрані твори та епістолярна спадщина / Упор. О. Новикова, С. Пічугіна. – К.: Фонд “Відродження”, 1997. – С. 8-9.
20. Ханина А. З. Некоторые вопросы теории истории в творчестве В. К. Пискорского // Критика буржуазных концепций всеобщей истории. – Вып. 2. – Казань: Издательство Казанского университета, 1973. – С. 130-150.
21. Ханина А. З. Пискорский В. К. // Вопросы историографии всеобщей истории. – Вып. III. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1968. – С. 65-81.

РЕЗЮМЕ

ЭВОЛЮЦИЯ ИСПАНСКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМА В ОЦЕНКЕ УЧЕНЫХ-НОВИСТОВ ПОДРОССИЙСКОЙ УКРАИНЫ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XIX в.

Исак Ю. И. (Ужгород)

Целью настоящей работы есть выяснение особенностей изучения истории испанского парламентаризма в подроссийской Украине во второй половине XIX в. Данная тема является актуальной и необходимой в современной постсоветской украинской историографии.

Ключевые слова: новая история, парламентаризм, история Испании, научная школа.

SUMMARY

AN EVOLUTION OF MODERN SPANISH PARLIAMENTARISM IN THE ESTIMATION OF SCIENTISTS OF SUBRUSSIAN UKRAINE OF THE SECOND HALF OF XIXth CENTURY

Y. Isak (Uzhhorod)

The aim of the article is to elucidate peculiarities of the study of Spain parliament history in Ukraine in the second half of XIX century. This theme is topical and urgent in contemporary post-Soviet Ukrainian historiography.

Key words: modern history, parliamentarism, history of Spain, scientific school..